

Nicoleta IFRIM
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

DISCURS CRITIC ȘI „IDEOLOGIE A LITERATURII” ÎN „SCÂNTEIA TINERETULUI”- ANUL 1965

Publicație a Uniunii Tineretului Muncitor, *Scânteia tineretului* trasează, în anul 1965, liniile programatice ale unei „ideologii literare” de urmat în construcția literară a perioadei, prin articole-program sau „dosare de lectură” conținând fie perspective analitice asupra maeștrilor contemporani, fie asupra „scriitorilor tineri” debutanți.

În numărul 4861/3 ianuarie, secțiunea *Editurile pentru literatură la întâlnirea cu noul an* propune două intervenții care prezintă planul editorial în noul an. Ion Bănuță, director al Editurii pentru literatură, afirmă că

„planul editurii pe anul 1965 este expresia atenției sporite pe care o acordăm promovării literaturii contemporane din patria noastră. Din domeniul prozei, al romanului cu precădere, vreau să amintesc apariția unor creații pe teme foarte variate cum e romanul *Bietul Ioanide* de G.Călinescu, într-o nouă ediție revizuită, *Ploaia*, noul roman al lui Zaharia Stancu din ciclul *Descult*, romanul în două volume *Lunaticii* de Ion Vinea, (...) edițiile revăzute ale romanelor *Risipitorii* de Marin Preda și *Șoseaua Nordului* de Eugen Barbu. Mai amintesc în acest domeniu apariția unui nou roman semnat de Titus Popovici, *Puterea, Muntele* (volumul al II-lea) de Radu Theodoru, *O singură iubire* de Ion Vasiu, *A înțelege sau nu* de Radu Cosașu și alte creații inspirate din transformările revoluționare petrecute în viața patriei noastre. Genul scurt va fi prezent în editura noastră prin volumele *Carte despre drumuri lungi* de Ion Pas, *Hotel tristețe și alte povestiri* de Francisc Munteanu, *Iarna bărbaților* de Ștefan Bănuțescu, ca și volumele de povestiri aparținând lui Nicolae Mărgeanu, V.Gafița, Ion Băieșu, Ion Arieșanu, Manole Auneanu, Veress Zoltan și alții. (...) Vor apare în acest an volume de versuri semnate de T.Arghezi, A.E.Baconsky, Maria Banuș, o selecție reprezentativă din poemele lui Mihai Beniuc intitulată *Dialog contemporan*, Nina Cassian și Cicerone Theodorescu. Colecția *Lucașfârul* va găzdui nume noi ca Adrian Păunescu, Gabriela Melinescu și Vera Lungu.” (*Scânteia tineretului*, nr.4861/3 ianuarie 1965)

Constantin Măciucă, director al Editurii pentru literatura universală, anunță apariția unor titluri selectate din literatura

universală: *Țăranii* de W.Reymond, *Închisorile mele* de Silvio Pellico, *Ciudatele povestiri ale lui Liao Ciai* de Pu-Sun Lin, *Fericitul Per* al scriitorului danez Pontoppidan, ediția bibliofilă a *Fraților Karamazov*. Numerele următoare prezintă volumele nou apărute, punctând „alinieră” sau micile „abateri” de la directiva ideologizantă. Astfel, N.Verdețu prezintă noul volum al lui Haralamb Zincă, *Zefîrul*, în fapt o culegere de „schite, nuvele, povestiri, însemnări și reportaje” din viața militarilor, realizând „o bună descriere a actelor eroice”:

„Fie că zugrăvește scene de luptă din primele linii ale frontului, momente din activitatea de zi cu zi a ostașilor, fie că e vorba de lupta de partizani sau insurecțională, eroii preferați ai autorului se comportă exemplar. (...) Exceptând stereotipiile în materie de formulă literară, noul volum al lui Haralamb Zincă, având un stil sobru, se impune ca un document epic de certă valoare.” (*Scânteia tineretului*, nr. 4864 /7 ianuarie 1965).

La fel, Vartan Arachelian semnalează apariția unui roman de Constantin Chiriță, *Pasiuni*, care propune o temă

„încă puțin tratată în literatura noastră nouă: realizarea omului de geniu în condiții sociale noi. (...) Deși are bogate resurse epice și o bună intuiție artistică, Constantin Chiriță neposedând încă finețea analitică indispensabilă romanului psihologic, îngrămădește deseori arbitrar situații care nu aduc clarificări noi, numeroase pagini jurnalistice, ridică adevărate schelării verbale pentru a prinde contururile aparente ale personajelor, încercând astfel să suplinească lipsa investigației psihologice. Ba mai mult, atunci când nu poate descoperi resorturile intime ale unor modalități de comportare, insinuează prin evocarea unor neverosimile fapte ale copilăriei (vezi explicarea cinismului lui Liviu Filimon printr-o întâmplare bizară a acestuia la vârsta de cinci ani) cauze psihologice native. În ciuda acestor carențe - mai puțin numeroase decât în romanele anterioare - Constantin Chiriță oferă prin romanul *Pasiuni* o lectură antrenantă, utilă.” (*Scânteia tineretului*, nr. 4865/8 ianuarie 1965)

Romanul lui Costache Anton, *Seri albastre*, atrage atenția lui C.Stănescu, criticul ideolog care semnează câteva *Note de lector* pe marginea lui. Semnalând faptul că

„media schițelor, povestirilor și romanelor despre copii nu indică în realitate și o valoare prea ridicată, și o primă obiecție ce se poate aduce e mare improvizare de care se fac vinovate multe dintre lucrările genului”,

recenzentul remarcă tendința lor „ilustrativistă”:

„aceste scrieri imaginează situații care mai de care mai năstrușnice pentru câteva date sufletești constatante, când de fapt structura specifică a eroilor minori are o complicație particulară, dincolo de mereu amintita inventivitate infantilă, sau curiozitate enormă - reale și acestea dar numai ca efecte în spatele cărora literatura trebuie să surprindă cauze. (...) Fără studiul pertinent al fenomenelor de coerență și mai ales incoerență observabile la această categorie și, în general, fără capacitatea teoretică de analiză, cu greu se poate imagina o bună literatură despre copii, o literatură pândită mai mult decât s-ar crede de didacticism ori ilustrativism naiv.”

Cele două volume ale *Serilor albastre* „cuprind, tematic, aspecte din activitatea unor elevi ieșeni dintr-o clasă a 7-a într-o vară și o iarnă”, iar autorul

„n-a neglijat deloc laturile importante ale educației școlare, activitatea organizației de pionieri, viața în familie a eroilor săi, încercând să dea cursului romanului o extindere tematică remarcabilă. Dar în mare măsură aceasta se rezumă la o descriere calmă, fără nerv. (...) Nici o clipă n-ai însă senzația că autorul urmărește ceva anume, dincolo de simpla descriere a unui mediu, o descriere fără obiect însă, fără finalitate. (...) Vrând să evite un șablon - infantilismul - autorul construiește altul, acreditând o exagerată gravitate a comportamentului, o suspectă ușurință de analiză deductivă utilizată rigid de niște copii care sunt astfel lipsiți de candori. Natură speculativă a multora din ei - nici ea de o valoare intelectuală reală - îi fac de necrezut, iar schematismul psihologic strică la tot pasul bunele intenții.” (*Scânteia tineretului*, nr. 4869 / 13 ianuarie 1965)

Același C.Stănescu recenzează volumul de *Poeme* al lui Marin Sorescu, vorbind despre *Poezia și lirismul istoriei*. Constatând că

„sentimentul dominant la lectură e unul de contrariedade față de ami toate motivele și temele mari ale poeziei”,

recenzentul notează faptul că

„Marin Sorescu își tratează temele căutând să obțină nu o discreditare a lor, dar în orice caz o delimitare, prin derogări, de modalitatea sacerdotală, solemnă de desfășurare a dialogului cu lumea și timpul. (...) Efortul săvârșit de poet e de a se situa permanent într-un raport cu universul la a cărui cunoaștere se angajează cu un surâs îngrijorat. Ironia care străbate adesea viziunile grave ale sale e doar o manieră stilistică de a face suportabile obsesiile cunoașterii care zgâlțâie o conștiință activă, angajată. (...) Poemele lui Sorescu propun nu destrămarea farmecului marilor mituri și simboluri, ci o însușire nemediată a lor ca și când viața noastră cu micile dar și marile ei evenimente ar fi toată în ele și nu doar ilustrată de acestea.” (*Scânteia tineretului*, nr. 5051 / 12 august 1965)

În numărul din 20 noiembrie, C.Stănescu prezintă cartea lui Nicolae Breban, *Francisca*,

„romanul (...) unei creșteri prin negație violentă. Pe măsura curgerii precipitate și capricioase a confesiei, eroina - fiică de preot - face eforturi enorme de a se exclude ca exponent, constituindu-se în individualitate marcantă tocmai prin anularea intimă a istoriei, căci istoria ei nu-i aparține cum străină este și de morala ipocrită a unei clase apuse. Francisca reprezintă o stare de criză - înainte de a fi personaj literar ca atare - inventariată tipologic cu ferovare metodică, indicând ambiția de a se epuiza datele acestei crize. (...) Eroina, de fapt o licență romanescă, este efectul propriei confesiuni, crește adică din ea însăși fără a se sprijini pe un complex epic inventat de autor. (...) Această ambiție de a epuiza confesional o biografie spirituală lasă cu mult în urmă proza de *reconstituire*, în chip fatal sentimentală. Aici, în romanul lui Breban, nostalgia copilăriei e anulată de un criticism etic superioare, de o cenzură subtilă a inteligenței intelectuale, din perspectiva altei lumi, cea prezentă. (...) Dacă Francisca ar fi în roman personajul propriei biografii n-ar fi interesantă sa tip literar. Ea trăiește însă nu prin biografie, ci prin confesiunea analitică, privindu-și biografia ca pe un roman la capătul căruia capătă independență și detașare.” (*Scânteia tineretului*, nr. 5136 / 20 noiembrie 1965)

În numărul din 4 septembrie, Vladimir Streinu scrie despre *Cum recomandăm cartea?*, pornind de la prefață semnată de Matei Călinescu la volumul de traduceri din proza lui Poe („*Biblioteca pentru toți*, nr.289, două volume”). În opinia lui V.Streinu,

„izolând astfel originalitatea cea mai glorioasă a scriitorului comentat, autorul prefeței o încadrează istoricește de tot ceea ce precede și o urmează pentru ca în restul cuprinzător al studiului său introductiv, să dea o atentă analiză a procedeelelor scriitorului prefațat. (...) Nu acesta e însă cazul tuturor prefețelor ce se întocmesc la numeroasele tipărituri din autorii străini.”

De pildă, constată autorul articolului, prefața lui Paul Langfelder care deschide volumul de poezii traduse ale lui Brecht („*ediție tradusă și îngrijită de Demostene Botez și Lazăr Iliescu*” - Editura tineretului, nr.68)

„nu vorbește cititorului despre *caracterul specific* al operei și, în circumstanță, al poeziei lui Brecht, ci aproape exclusiv despre împrejurări biografice și general ideologice, valabile pentru toți scriitorii progresiști, care au venit în contact mai strâns sau indirect cu neagra perioadă hitleristă.” (*Scânteia tineretului*, nr. 5070 / 4 septembrie)

În 18 decembrie al aceluiași an, Mihai Ungheanu recenzează romanul lui C.Țoiu, *Moartea în pădure*, o carte care

„marchează temerara trecere de la jurnalismul de tip reportericesc la roman”, deși „sunt situații și scene deja văzute, rezolvări cunoscute din lectura altor autori, în orice caz cartea dă sentimentul a nu fi simultană reportajelor recente ale autorului. Romanul pare dintr-o perioadă mai veche a scrisului său și lipsa datării finale poate să inducă în eroare pe mulți asupra stadiului pe care l-a atins cu adevărat astăzi.” (*Scânteia tineretului*, nr. 5160 / 18 decembrie 1965)

Funcționând ca „tribună ideologică” a literaturii perioadei, *Scânteia tineretului* propune în 1965 un discurs critic stereotip în care șabloanele ideologice aplicate spațiului literar și critic programează explicit (in) evoluția creațiilor literare ale vremii.

Bibliografie:

- Scânteia tineretului*, nr. 4861/3 ianuarie 1965.
- Scânteia tineretului*, nr. 4864 /7 ianuarie 1965.
- Scânteia tineretului*, nr. 4865/8 ianuarie 1965.
- Scânteia tineretului*, nr. 4869 /13 ianuarie 1965.
- Scânteia tineretului*, nr. 5051/12 august 1965.
- Scânteia tineretului*, nr. 5136 /20 noiembrie 1965.
- Scânteia tineretului*, nr. 5070 /4 septembrie 1965
- Scânteia tineretului*, nr. 5160 / 18 decembrie 1965

CRITICAL DISCOURSE AND 'LITERARY IDEOLOGY' IN 'SCÂNTEIA TINERETULUI' - 1965

Abstract: *In 1965, „Scânteia tineretului” functions as a programmatic tribune for the contemporary literature and critique. Most its authors speak about stereotyped literature and its ideological ways of reading.*

Keywords: *literary ideology, stereotype, reiterated critical reading.*